

Vioolbouwers interview

Hubert de Launay zoekt de verhalen achter **oude Hollandse violen**

Een dure oude viool? Dat zal dan wel een Stradivarius zijn. Maar ook in Amsterdam leefden in de 17de eeuw al uitzonderlijk goede vioolbouwers. Het is het levenswerk van Hubert de Launay om hun de verdiende faam te geven.

tekst **Sandra Kooke**
foto's **Werry Crone**

En dan hou je opeens het achterblad van een eeuwenoude viool in je handen. Dat kan zomaar gebeuren in het atelier van Hubert de Launay. “Zie je dat etiket? Daar staat: Hendrick Jacobs me fecit Amsterdam

1704.” Maar als ik deze nu uit mijn handen laat vallen? “Nee, dat kun je beter niet doen”, is het nuchtere antwoord.

Hubert de Launay (36) leeft met en voor de viool. De Nederlandse viool uit de zeventiende eeuw, om precies te zijn. Zoals iedere vioolbouwer bouwt en restaureert hij violen, cello's, gamba's en andere strijkinstrumenten. In zijn ambachtelijke atelier in een zakelijk bedrijfsverzamelgebouw in Utrecht liggen de werkbanken vol vioolonderdelen. Een stapeltje met verschillende stukken hout leunt tegen een wand. Daar gaat hij een cello van maken. Met hulp van de tientallen gutsen, vijlen en schaven die aan de muur hangen.

Maar daar houdt het vak voor De Launay niet op. Al twintig jaar speurt hij in zijn vrije tijd naar elke snipper kennis over Nederlandse strijkinstrumenten uit de zeventiende eeuw.

Bijvoorbeeld die van Hendrik Jacobs, de Amsterdamse *fiolemaker* die net als Rembrandt rond 1655 in de Sint Antoniebreestraat woonde. Ze kwamen waarschijnlijk bij dezelfde apotheek om hun lak en pigmenten te halen. Ze zullen elkaar gegroet hebben op straat. Net als Rembrandt had Jacobs een atelier met leerlingen. Net als Rembrandt had hij veel klanten en stond hij als vakman in hoog aanzien. Maar terwijl

Rembrandt nog steeds bij iedere cultuurbaar bekend is, is Jacobs nu zelfs onder muziekkenners vrijwel onbekend.

In twintig jaar heeft De Launay al heel wat kennis over de *fiolemaker* en zijn omgeving boven water gehaald. Hij reisde er onder andere voor naar Londen, Lissabon en Berlijn. Maar de puzzel is bij lange na niet compleet.

Hij pakt er een andere viool bij, van Gijsbert Verbeek, een stiefzoon van Jacobs die het vak waarschijnlijk van zijn stiefvader leerde. “Er zijn maar zes of zeven instrumenten van hem gevonden. Dit is de eerste, die in 2001 op een veiling in Londen boven water kwam. Van ongelooflijke kwaliteit. Hoe kan het dat we vrijwel niets over deze man weten? Hij moet veel meer instrumenten hebben gemaakt. Van Jacobs hebben we er al zo'n zestig gevonden.”

Hendrik Jacobs was de grootste vioolbouwer uit die tijd. Hij stond hoog in aanzien, zoals we kunnen concluderen uit bijvoorbeeld veilingcatalogi uit de achttiende eeuw. De Launay haalt er een uit 1759 tevoorschijn. “Bovenaan staan altijd de duurste violen. Een Stainer uit Oostenrijk en een Amati uit Italië. Dat zijn nog altijd beroemde vioolbouwersnamen. Maar de derde op de veiling is een Hendrik Jacobs. Dat zegt wel iets over hoe populair hij in zijn tijd was.”

Waarom kennen we die naam dan helemaal niet?

“Het gaat in mijn vak altijd over Stradivari, Guarneri, Amati, de Italiaanse bouwers uit Cremona. Een Stradivarius is ook prachtig, hoor. Een heel krachtig instrument. Maar soms wil je iets verfijnds, een warme klank. Dat heeft een Jacobs te bieden.

“Maar in Nederland zijn we nooit goed geweest in erfgoed. De kwaliteit van de schilder Vermeer werd het eerst in Frankrijk ontdekt, in de VS is een viool van Jacobs veel meer waard dan hier.

“Omdat de Nederlandse school van vioolbouwers ondergewaardeerd is, is er in het verleden niet altijd goed gezorgd voor de in-

Hubert de Launay: 'Soms wil je iets verfijnds, een warme klank. Dat heeft een Jacobs te bieden.'

strumenten. Ik heb zulke slechte restauraties gezien, gigantische schade. Hooguit 5 procent van deze instrumenten ligt in musea, en dat zijn niet eens de beste exemplaren. Natuurlijk, op instrumenten moet worden gespeeld. Maar het is ook belangrijk dat musea kunnen zorgen voor instrumenten, zodat ze behouden blijven en kunnen worden onderzocht."

Waar komt deze fascinatie voor Nederlandse vioolbouwers uit het verleden vandaan?

"Mijn eerste kennismaking was tijdens mijn studie aan het West Dean College in Engeland. Daar hoorde ik voor het eerst over de Nederlandse school uit de zeventiende eeuw. In het laatste jaar maakten we met de leraar een uitstapje naar het Gemeentemuseum in Den Haag dat een gigantische collectie oude muziekinstrumenten heeft. Ik trok alle laden open en zag allemaal Nederlandse namen: Rombouts, Jacobs, Boumeester. Mijn leraar werd helemaal omver geblazen over de rijkdom van deze collectie. Ik dacht alleen verbaasd: waarom weet ik hier niets van?"

"Ik ben wat boeken gaan lezen, er bestaan er maar drie. En toen wilde ik meer. Eerst in de avonduren, later een dag per week, nu twee dagen per week. Een paar jaar geleden richtte ik de Hendrik Jacobs Foundation op. Daarmee hebben we vijf fondsen en particulieren 450.000 euro opgehaald om een driejarig onderzoek te kunnen doen. Daar gaan we nu mee beginnen. Nu kan ik eindelijk betaald onderzoek doen. En niet meer in m'n eentje, maar met een dendrochronoloog die kan bepalen hoe oud het hout van een instrument is en met twee onderzoekers die verschillende archieven gaan doorzoeken."

Wat weten we al over Hendrik Jacobs en de Nederlandse school van vioolbouwers?

"Hij stierf in 1704, hij is waarschijnlijk rond 1630 geboren. Hij is twee keer getrouwd geweest, beide vrouwen hadden al een zoon. Dat werden zijn leerlingen: Gijsbert Verbeeck en Pieter Rombouts. Zijn violen lijken erg op die van Niccolò Amati, die in Cremona werkte en ontzettend beroemd was in die tijd. De vroegste viool van Jacobs die we kennen stamt uit 1680, toen hij al vijftig jaar was. In de jaren negentig ging hij los en produceerde hij die kenmerkende Jacobs-violen van hoge kwaliteit. Maar wat heeft hij voor die tijd gedaan? Geen idee."

"Inmiddels heb ik wel zoveel violen van hem bestudeerd dat ik in staat ben een instrument te bouwen in dezelfde stijl en sfeer. Het heeft me vier jaar gekost om te begrijpen hoe hij werkte en welke materialen hij gebruikte. De opbouw van de krul, de walvisbaleinen bij de randen van het boven- en onderblad. Na lang experimenteren heb ik daarvoor goede vervanging gevonden. Onlangs heeft het Nederlands Muziekinstrumenten Fonds een instrument van mij gekocht dat gebaseerd is op de werkwijze van Jacobs."

Speel je er zelf ook op?

"Nee, ik speel gitaar. Je hebt autocoueurs en automonteurs. Ik ben van de laat-

'De vroegste viool van Jacobs die we kennen stamt uit 1680, toen hij al vijftig jaar was'

ste categorie. Ik werk met professionele musici, mijn spel zou niet bij dat van hen in de buurt komen. Ik hoor natuurlijk wel hoe mooi een viool kan klinken, maar het gaat mij om het ambacht."

Wat wil je nog meer van Jacobs en de andere bouwers uit de Nederlandse school weten?

"Bijvoorbeeld de exacte geboortedatum en geboorteplaats van Jacobs. En waar heeft hij het vak geleerd? Het lijkt me fantastisch om de inventarislijst van zijn atelier te vinden, zodat we weten hoeveel instrumenten en onderdelen van instrumenten hij op voorraad had. En wat kostten die instrumenten toen? Er zijn nog zoveel vragen."

Waarom is het belangrijk om dit te weten?

"Het is leuk om te weten dat er meer is dan de eeuwige Stradivari en Guarneri. Tegenwoordig is er geen verschil tussen een viool uit Chicago of uit Parijs, maar vroeger kon je zien dat een viool uit bijvoorbeeld Neurenberg kwam. En er was dus ook een Nederlandse school. Dat behoort tot ons erfgoed, het is belangrijk om dat te kennen. We roemen de pigmenten van de schilders uit de zeventiende eeuw, maar de lakken die Hollandse vioolbouwers gebruikten waren ook fenomenaal. Als je na 300 jaar iets ontdekt dat nog niemand weet... oké, het is geen medicijn tegen kanker... maar toch is het smullen."

"Uiteindelijk moet het onderzoek leiden tot een boek. Ik ben hier al veertien jaar mee bezig, maar alle kennis zit alleen opgeslagen in mijn hoofd. Dat is iets fragiels. Ik ben pas 36, maar toch voel ik een verantwoordelijkheid om het vast te leggen en te delen."

De instrumenten van Jacobs, Verbeeck en Rombouts zullen duurder worden.

"Dat interesseert me niet zo, maar zo werkt het wel."

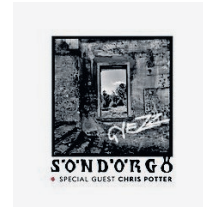
Voel je je na al dat onderzoek als vioolbouwer verbonden met deze voorgangers?

"Verbonden is een groot woord. Maar er is wel een fascinatie. Ik weet nog dat ik de eerste keer deze Verbeeck-viool leende uit het Gemeentemuseum om hem te kunnen bestuderen. Ik wist waar Verbeeck begraven ligt. Toen ben ik met de viool naar het graf gegaan en heb er mee op een bankje gezeten, als eerbetoon."

Beste muziek van deze week

Het Hongaarse Söndörgö en jazzsaxofonist Chris Potter halen het beste in elkaar naar boven. Zach Bryan zingt liedjes gemaakt op de menselijke maat, en pianist Olga Pashchenko laat Mozart klinken op z'n best.

Verbluffende synergie leidt tot virtuoos spel

Wereld

Gyazz
Söndörgö en
Chris Potter
★★★★

Het Hongaarse Söndörgö viel al op door de opzweepende muziek en de virtuositeit waarmee een opmerkelijk groot en veelzijdig scala aan instrumenten wordt bespeeld. Dat de band graag uitdagingen aangaat, werd eerder duidelijk door de verrassende samenwerking met de Nederlandse Amsterdam Klezmer Band.

De muziek van Söndörgö wortelt sterk in de volksmuziek van Hongarije en de Balkan, maar het kwintet is geenszins van plan zich door de tradities te laten beperken. Dat uit zich op dit geweldige nieuwe album, waarop de groep opnieuw een verrassende samenwerking aangaat.

Saxofonist Chris Potter is in de jazz een grote naam, maar het is voor het eerst dat de Amerikaan

zich aan volksmuziek waagt.

Het resultaat is verbluffend, de musici halen niet alleen het beste in elkaar naar boven; de onmiskenbare jazzinvloed die Potter meebrengt, zorgt voor een heel bijzonder klankpalet. Dat niet alleen omdat Potter soms een deel van de groep is, maar op andere momenten zowat tegen de richting van de rest in lijkt te gaan, ontstaat er ook een erg bijzondere sfeer. En wat virtuositeit betreft, kan Potter zich met zijn Hongaarse collega's meten. Met als gevolg muziek op het scherpst van de snede die alle kanten uitwaaiert en toch een hecht geheel is.

Mischa Andriessen

Fijnzinnige songs zonder pretentieus gebrul

Pop

The Great American Bar Scene
Zach Bryan
★★★★

De carrière van de Amerikaanse countryzanger Zach Bryan is langs lijnen van geleidelijkheid verlopen. Met elk album kreeg hij een grotere fanschare, tot zich vorig jaar met zijn vierde album de grote doorbraak aandiende. De plaat haalde de eerste plaats in de Amerikaanse charts. De single *I Remember Everything* (een duet met Kacey Musgraves) werd een hit en bovendien beloond met een Grammy Award.

Het succes lijkt Bryan niet te hebben veranderd. Zo opent de zanger zijn nieuwe album *The Great American Bar Scene* met een gesproken woord-nummer waarin hij zijn wensen voor zijn toekomst verwoordt. Bijvoorbeeld kinderen krijgen en 'ze leren dat we allemaal hetzelfde zijn'. En moeilijke tijden doorstaan en toch met een milde blik naar de wereld blijven kijken.

Deze intentieverklaring zet Bryan om in negentien nieuwe

songs die al even teder en fijnzinnig klinken. Bij de man uit Oologah, Oklahoma geen pretentieus gebrul maar sober geïnstrumenteerde songs over zaterdagavonden naar de kroeg, een biertje op de veranda. En natuurlijk over de liefde: "Ik ben niet bang om dood te gaan, maar wel om jou kwijt te raken."

Dat Zach Bryan inmiddels een grote naam is, wordt onderstreept door de gastartiesten die hun opwachting maken, zoals Bruce Springsteen en John Mayer. Maar het meeste indruk maakt Noeline Hofmann, die met haar kristalheldere vocalen *Purple Gas* tot een van de hoogtepunten van het album zingt. Deze en andere songs maken van dit vijfde album opnieuw een must voor liefhebbers van liedjes gemaakt op de menselijke maat.

Saskia Bosch

Pashchenko ziet tintelende kleuren in Mozart

Klassiek

Mozart Piano Concertos
Olga Pashchenko
★★★★

Olga Pashchenko heeft synesthesie, een neurologisch verschijnsel dat onverwachte en verrassende verbanden oplevert tussen verschillende zintuiglijke waarnemingen. Zo hoort de Russisch-Nederlandse pianiste de kleur rood bij de toonsoort d-klein. En dus staat ze in vlammend rood op de cover van haar nieuwe album met daarop Mozarts *Twintigste pianoconcert* in d-klein. Van de 21 originele concerten voor piano en orkest die Mozart zou schrijven, staan er maar twee in een mineur toonsoort – het *Vierentwintigste pianoconcert* in c-klein is het andere.

Van het vorige en eerste deel van Pashchenko's Mozart-serie weten we hoe energiek ze deze muziek aanvliegt. Samen met het Belgische authentieke orkest Il Gardellino weet de pianiste de dramatiek van Mozarts compositie op een woest aantrekkelijke manier te vangen.

Mozart gebruikte d-klein vaak voor furieuze vrouwenaria's in zijn opera's – *Elettra* in *Idomeneo* en de *Königin der Nacht* in *Die Zauberflöte*. Die operateske opwinding weet Pashchenko fantastisch op te roepen. Meteen in het begin speelt ze de baslijn al mee met het orkest, en het effect is groots.

Dat Pashchenko in het d-klein concert ook haar eigen cadenzen speelt – de improviserende solo-geheeltes – is een ander heuglijk feit dat in haar voordeel spreekt. Ook in het *Drieëntwintigste pianoconcert* in A-groot is er die meeslepender energie. Geen idee welke kleur Pashchenko bij A-groot hoort, maar dat het een tintelende kleur moet zijn, is in elke maat van dit heerlijke werk te horen. Mozart op z'n best.

Peter van der Lint